
*С.В.Горський,
кандидат соціологічних наук,
доцент*

СУЧАСНА ЛЮДИНА У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ

Традиції відіграють важливу роль у процесі соціалізації особистості та формуванні національної ідентичності. У сучасних умовах рухливого суспільства виникає потреба нового погляду на традиції і механізми їх утворення. Зі зміною суспільства змінюються традиції, які перестають бути сталими елементами. Кожен етап розвитку суспільства формує свої традиції, адаптуючись до вимог часу.

Традиції як засіб накопичення і передачі соціального досвіду висвітлювалися в працях Н.В.Дяченка, В.А.Щегорцова, В.Д.Плахова та ін.

У непростий для України період державотворення значна роль належить політиці держави у сфері культури. Розвиток сучасної української культури як складової процесу формування іміджу держави неможливий без залучення традиційної культури та нематеріальної культурної спадщини в цілому. Залучення елементів традиційної культури дає можливість підкреслити самобутність і безперервність розвитку Української держави.

Поняття «традиція» сприймається переважно як певний зразок поведінки, або образ, який відображає ідентичність, сформовану в минулому. Парадокс традиції полягає в тому, що вона може відображати і те, чого немає.

Традиція – це система координат, яка спонукає людину до певних дій і бажань. Вона покладається на реальність; на перший план виходить людина, в уяві котрої й утворюється традиція. Традиція – результат емоційного сприйняття об'єкта і включення його в систему координат. У цьому процесі значну роль відіграють традиції соціальної групи, до якої належить людина.

Сучасна філософія та соціологія доволі переконливо довели, що звичні і прості бажання та вчинки людей мають у своїй основі фундаментальні потреби, які відображаються через колективне підсвідоме у вигляді архетипних комплексів та міфологічних структур. Цей підхід застосовують здебільшого для пояснення межових станів та критичних ситуацій, переходу з одного соціального стану в інший, травматичного досвіду перебування на межі життя та смерті.

Але його можна поширити на весь життєвий світ сучасної людини, на всі буденні і звичні дії людини.

Поведінка людини зумовлена метою, хоча ми не завжди її усвідомлюємо. А якщо й усвідомлюємо, то чи справді ця мета нам необхідна? Часто-густо дія, детермінована метою, виходить за межі того, що осмислено орієнтоване. У цілому традиційні й афективні дії нерідко межують, з одного боку, з поведінкою суто реактивною, несвідомою, а з іншого – з раціональною поведінкою, в межах якої люди або вірять у самодостатню цінність незалежно від наслідків дії, або осмислено добирають відповідні засоби для реалізації поставленої мети, враховуючи можливі наслідки [1, 628].

Поведінка є не наслідком досягнення цілі, а виконанням певних ритуальних дій, мета яких стоїть на другому плані, дія стає важливіша за результат. Людину задовольняє процес, а не результат дії. «Чистий ритуал – діяльність, яка не має прямої мети, а виконується тому, що «так прийнято» ... У багатьох випадках зручніше діяти «як прийнято», ніж щоразу вирішувати завдання: обирати найбільш доцільний вчинок» [4, 105].

В основі ритуальної поведінки покладені стандарти та система координат соціальної групи, до якої належить людина, а також залишки минулих культур, які певними проявами вписуються у сучасну культуру суспільства. Це створює своєрідну соціокультурну матрицю, в якій і діє людина.

Ритуальна діяльність дає також змогу здійснювати «без цільову» поведінку, коли зникає потреба досягнення певного результату. Людина відчуває свободу від буденних потреб. Відкидаючи буденні цілі, людина відчуває себе «над ними», залишаючись водночас під захистом своєї групи. «Відсутність» мети дає змогу припинити діяльність у будь-який момент без ризику. Така «віртуальна зона діяльності» створює умови для кращого розкриття здібностей людини без загрози програшу. В основі ритуальної діяльності полягають стародавні інстинкти чи міфологічні уяви, що вплетені у сучасну культуру. Через ритуал здійснюється розвиток духовності людини. Водночас ритуал є засобом самоствердження, самозахистом та соціалізації людини, але він не завжди може бути в завершеному сталому вигляді.

Французький соціолог Габріель Тард протипоставляв традицію моді. На його думку, це дві форми наслідування. Традиція – це наслідування минулому; діє в межах соціальної групи, спільноти

чи верстви. Мода наслідування майбутньому, новому часто виходить за межі певної соціальної спільноти. Мода і традиція тісно пов'язані між собою, а також здійснюють взаємоперевтілення один в одного [3, 349]. Оригінальна форма цивілізації, стверджував Г.Тард, яка виникла у середовищі певного племені, поширюється шляхом традицій протягом століть у замкнутому середовищі, потім, вирвавшись з цих тісних меж, поширюється серед споріднених або чужих племен шляхом моди [3, 249].

Чи завжди традиція – це відтворення минулого досвіду? Ми не були свідками минулого, це не наш досвід. Це тільки наше уявлення про минуле, наша інтерпретація минулого досвіду. Тут, також, постає питання: «Який період треба вважати минулим»? Суспільство неоднорідне, наша культура це мозаїчне поєднання субкультур різних груп, а тому, друге питання – яку субкультуру взяти в якості базової, домінуючої?

Ми створюємо міф про минуле, ґрунтуючись на сьогоденних потребах, і це минуле може мати дуже мало спільного з історичною дійсністю. Ця особливість традицій дає змогу вписувати образи нових об'єктів.

Традиція – це не лише наслідування минулому, яке колись відбулось, а й зв'язок між старим і новим змістом, який створює уяву безперервності існування нашого соціуму. Завдання традицій – формувати позитивний імідж сьогодення, який створює комфортні умови існування людини. Традиція – це сучасний погляд на минуле. Виходячи з цього процес відтворення традицій – це не відновлення історичної правди, а процес міфотворення образу минулого сьогодні, спрямованого в майбутнє. Для міфу минулого на перший план виходить майбутнє. Традиція відштовхується від минулого і формує свою віртуальну історію, віртуальну дійсність.

Процес формування нового бачення історичного процесу – це процес міфотворення традицій, який відбувається весь час, постійно задовольняючи мінливі інтереси суспільства. Суспільство не стоїть на місці, воно постійно змінюється, змінюються його орієнтири та потреби. Це призводить до рухливості традицій; певні їх елементи висувуються на перший план, стають домінантами, інші змінюються, адаптуючись до вимог сьогодення.

Традиція конструюється таким чином, що її елементи «запускають» архетипи підсвідомого. Ці найдавніші, початкові, «споконвіку притаманні загальні образи», на думку К.Юнга, співвідносяться з

міфом, таємним вченням, казкою [5, 98–99]. Саме архетипи багато в чому визначають механізми організації візуального контролю. Дослідження довели, що сприйняття «чарівних земель» засноване на стандартному переліку соціальних кодів, які організують погляд і дію людини завдяки символам, що збуджує, ініціює відчуття таємничого, священного, сакрального, чарівного. Міфотворення породжує специфічні тілесні переживання, переключають увагу індивіда зі звичайного на незвичайне, магічне, нереальне. Доведено, що задоволення і хвилювання, які люди відчують під час участі в ритуальній, традиційній діяльності, частково пов'язані з відключенням від рутини буденності. Долучення до традицій активізує ментальні символи священного, сакрального, вносячи в хаос повсякденного життя елементи сутнісного і значущого, тим самим, підвищуючи цінність отриманого досвіду.

Сам процес створення традиції – це конструювання соціокультурної матриці певної події або об'єкту, де на перший план виходять соціокультурні конотації. Реальні події і факти відступають на другий план, вивільняючи місце зверненням до емоцій. Цей феномен дістав назву «post-truth» – «пост-права».

Як відзначав Кліффорд Гірц: «Між тим, що говорить нам наше тіло, і тим, що ми повинні знати, щоб функціонувати, знаходитися вакуум, який ми повинні самі заповнити, і ми заповнюємо його інформацією (або дезінформацією), що поставляється нашою культурою. Межа між тим, що в поведінці людини контролюється вродженими механізмами, і тим, що контролюється механізмами культури, – це межа невизначена і нестійка» [2, 62].

Ми створюємо, по суті, віртуальне середовище, в якому вибудовується своя система координат, визначається мета, для досягнення якої формуємо традиції, як зв'язок з минулим. Цей процес може відбуватися стихійно, але й на певному етапі можна узяти його під спланований контроль.

Між людиною та її світом завжди є посередник, який допомагає прийняти і виробити своє ставлення. Зараз традиційні посередники – друковані видання – витісняються кіно та відеопродукцією. Дедалі значну роль у формуванні сприйняття починають діставати інформаційні технології та інтернет-комунікації.

Чи стане держава відігравати активну роль у цьому процесі, залучати його в культурну політику країни залежить від нашого усвідомлення тієї ролі, яку він відіграє у житті народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер М. Избранные произведения. – М. : Прогресс, 1990.
2. Гириц К. Интерпретация культур. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – 560 с.
3. Тард Г. Законы подражания. – СПб, 1892.
4. Шрейдер Ю.А. Ритуальное поведение и формы косвенного целеполагания // Психологические механизмы регуляции социального поведения. – М. : Наука, 1979.
5. Юнг К.Г. Об архетипах коллективного бессознательного // Юнг К.Г. Архетип и символ. – М. : Ренессанс, 1991. – 304 с.

Горський С.В. Сучасна людина у віртуальному світі.

У статті робиться спроба теоретичного аналізу специфіки механізму формування традицій як емоційно забарвленої уяви про об'єкт, яка може виникати спонтанно або цілеспрямовано під впливом засобів інформації, реклами чи пропаганди, формуючи своєрідний міф з певною системою координат.

Аналізується традиція, як певний зв'язок між старим і новим змістом, котрий створює вигляд безперервності існування соціуму.

Традиція розглядається як сучасний погляд на минуле. Виходячи з цього процес відтворення традицій – це не відновлення історичної правди, а процес міфотворення образу минулого сьогодні, націленого в майбутнє, де для міфу минулого на перший план виходить майбутнє. Традиція тільки відштовхується від минулого і формує свою віртуальну історію. Процес формування нового бачення історичного процесу розглядається як процес міфотворення традицій, який відбувається весь час, постійно задовольняючи мінливі інтереси суспільства.

Розкривається механізм формування іміджу як соціокультурної матриці певної події або об'єкту, де на перший план виходять соціокультурні конотації з використанням процесу міфотворення традицій.

Ключові слова: традиція, міфотворення, пост-правда, ритуальна поведінка, культура.

Горский С.В. Современный человек в виртуальном мире.

В статье делается попытка теоретического анализа специфики механизма формирования традиций как эмоционально окрашенного воображения об объекте, которое может возникать спонтанно или целенаправленно под влиянием средств информации, рекламы или пропаганды, формируя своеобразный миф с определенной системой координат.

Анализируется традиция как определенная связь между прошлым и новым содержанием, которое создает вид непрерывности существования социума.

Традиция рассматривается как современный взгляд на прошлое. Исходя из этого процесс воспроизводства традиций – это не восстановление исторической правды, а процесс мифотворчества образа прошлого сегодня, нацеленного в будущее, где для мифа прошлого на первый план выходит будущее. Традиция только отталкивается от прошлого и формирует свою виртуальную историю. Процесс формирования нового видения исторического процесса, рассматривается как процесс мифотворчества традиций, который происходит все время, постоянно удовлетворяя меняющиеся интересы.

Раскрывается механизм формирования имиджа как социокультурной матрицы определенного события или объекта, где на первый план выходят социокультурные коннотации с использованием процесса мифотворчества традиций.

Ключевые слова: традиция, мифотворчество, пост-правда, ритуальное поведение, культура.

Horskyi S. Modern man in the virtual world.

The article attempts to analyze the specific theoretical mechanism of tradition formation as emotionally colored conception of an object, which can occur spontaneously or purposefully under the influence of the media, advertising or promotion, forming a kind of myth with a certain system of coordinates.

Tradition is analyzed as a link between old and new content that creates the appearance of continuity of existence of society.

Tradition is seen as a modern view of the past. On this basis the reproduction of tradition is not the restoration of historical truth, and the process involving the formation of the image of the past is now aimed at the future, where the myth of the past to the fore the future. Tradition only repelled from the past and creates a virtual history. The formation of a new vision of the historical process, seen as a process involving the formation of traditions, which happens all the time, constantly meeting the changing interests of society.

It reveals the mechanism of image formation, a sociocultural matrix specific event or object where the fore socio-cultural connotations. using a process involving the formation of traditions.

Key words: tradition, involving the formation, post-truth, ritual behavior and culture.